

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 342.733

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.1>

*Рябовол Лілія Тарасівна,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: lryabovol8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>*

ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСВІТНЬОГО ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

Освітній омбудсмен в Україні є малодослідженою проблемою, чим і зумовлена тема й мета даної статті – визначити поняття «правовий статус освітнього омбудсмена», встановити місце і роль освітнього омбудсмена у структурі суспільства й держави в Україні, окреслити мету, завдання, принципи діяльності, організаційну структуру і функціональне призначення. «Правовий статус освітнього омбудсмена» визначено як: 1) сукупність норм права, якими окреслено місце і роль цього інституту у державному механізмі; 2) засіб визначення сутнісних ознак даного інституту шляхом їх закріплення у нормативно-правових актах. У результаті аналізу законодавства про освітнього омбудсмена з'ясовано, що він є складником і чинником системи освіти, при цьому, принципово відрізняється від інших її складників за своєю організацією та функціональним призначенням. Специфічним він є і в порівнянні з іншими омбудсменами, оскільки діє від виконавчої влади у площині її реалізації. Враховуючи, що до кандидатури на посаду освітнього омбудсмена передбачено спеціальні вимоги, припущено, що держава високо оцінює роль даної посадової особи у забезпеченні прав у сфері освіти. Разом з тим, законодавство не дає чіткого розуміння щодо місця освітнього омбудсмена та його Служби у системі виконавчої влади. Виявлено принципи діяльності освітнього омбудсмена: гуманізм; конституційність і законність; неперервність функціонування; субсидіарний характер (додатковий засіб у правозахисному механізмі); політична нейтральність; об'єктивність у розгляді скарг про порушення прав у сфері освіти; державно-громадський характер діяльності; відкритість / транспарентність; неантагоністичне ставлення до «підконтрольних» суб'єктів; конфіденційність розслідувань. Акцентовано, що основною для освітнього омбудсмена є правозахисна функція, на виконання якої він наділений певними повноваженнями – як безпосередніми засобами впливу на «підконтрольних» йому суб'єктів, так і опосередкованими можливостями сприяти покращенню стану прав у сфері освіти. Встановлено, що освітній омбудсмен здійснює також інформаційно-аналітичну, консультативну, правопросвітницьку діяльність.

Ключові слова: правозахисна діяльність, незалежний інститут, субсидіарний засіб, система освіти, право на освіту, права у сфері освіти.

Ryabovol L. THE BASICS OF THE LEGAL STATUS OF EDUCATIONAL OMBUDSMAN IN UKRAINE

Educational Ombudsman in Ukraine is a poorly researched problem, what determines the topic and purpose of this article – to define the concept of “legal status of educational ombudsman”, to determine the place and role of educational ombudsman in the structure of society and the state in Ukraine, to define the purpose, objectives, principles of activity, organizational structure and functional purpose. “Legal status of educational ombudsman” is defined as: 1) a set of norms of law, which outlines the place and role of this institution in the state mechanism; 2) a means of determining the essential features of a given institute by fixing them in normative legal acts. As a result of the analysis of the legislation on the educational ombudsman, it was found out that it is a constituent and a factor of the educational system, in that it is fundamentally different from its other constituents in its organization and function. It is specific in comparison to other ombudsmen, since it operates from the executive branch in the area of its implementation. Given that special requirements are imposed on the candidature for the position of educational ombudsman, it is assumed that the state highly appreciates the role of this official in securing educational rights. At the same time, the legislation does not give a clear understanding of the place of the educational ombudsman and his Office in the executive branch. The principles of activity of educational ombudsman are revealed: humanism; constitutionality and legality; continuity of functioning; subsidiary (an additional remedy in the human rights mechanism); political neutrality; objectivity in the handling of complaints about violations of educational rights; state-public nature of activity; openness / transparency; non-antagonistic attitude towards “controlled» subjects; confidentiality of investigations. It is emphasized that the basic role of the educational ombudsman is the human rights function, which he is given with certain powers – both direct means of influencing the “subjects” controlled by him, as well as indirect opportunities to promote the improvement of the rights in the field of education. It is established that the educational ombudsman also carries out information-analytical, consultative and law-enforcement activities.

Key words: human rights activities, independent institute, subsidiary, education system, right to education, rights in the

Постановка проблеми. Пріоритетним у діяльності демократичної, правової, соціальної держави є гарантування прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, створення належних умов для їх реалізації кожним. На забезпечення цього держава формує правозахисний механізм, одним з обов'язкових складників якого є омбудсмен – незалежний інститут, дієвий, хоч і субсидіарний, засіб обмеження держави у її відносинах з людиною. Здійснюючи заходи з відновлення порушених прав, омбудсмен сприяє, з одного боку, утвердженню основних прав і свобод людини та громадянина як найвищої цінності, з іншого, зміцненню авторитету самої держави. Сьогодні омбудсмен – складник не лише національних, але й наддержавних та наднаціональних правозахисних механізмів.

В Основних законах демократичних держав у переліку прав людини та громадянина закріплено і право на освіту. Наразі поряд із загальним омбудсменом з прав людини і спеціалізованими омбудсменами з прав мовних, національних та релігійних меншин, військовослужбовців, споживачів, людей похилого віку, з питань навколишнього середовища, конкуренції, охорони здоров'я, поруч з інформаційним та пенітенціарним омбудсменами, у світову практику увійшов і освітній омбудсмен.

В Україні посаду освітнього омбудсмена уведено на підставі Конституції України, відповідно до ст. 53 якої, кожен має право на освіту [1], та Закону України «Про освіту», яким врегульовано суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту й визнано, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою [2]. Згідно з ч. 2 ст. 73 згаданого Закону, на освітнього омбудсмена, покладено виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти [2]. Важливо, що ефективність освітнього омбудсмена у сприянні виконанню Україною міжнародних зобов'язань щодо додержання прав людини на освіту як одного з його основних завдань, відповідно до пп. 5 п. 8 Положення про освітнього омбудсмена [3], дозволяє підвищувати авторитет нашої держави у міжнародному співтоваристві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правовий статус і специфіка функціонування омбудсменів у рамках сучасного правозахисного механізму притягує науковий інтерес вітчизняних та зарубіжних фахівців. Як предмет дослідження його вивчали С. Банах, В. Бойцова, Д. Волков, Л. Голяк, С. Гулевська, І. Дідковська, К. Закоморна, І. Ієрусалімова, У. Ільницька, К. Мануїлова, О. Марцеляк, Г. Мурашин, Є. Павлов, Ю. Палєєва, Н. Пузирна, Н. Славкіна, Ю. Спичак, О. Сунгуров, Ю. Тодика, А. Хіль-Роблес, В. Чуксіна, З. Шабанова, Ю. Шемшученко, Л. Усаченко та ін. Діяльність освітнього омбудсмена залишається не достатньо дослідженою. Окремі аспекти цієї тематики розробляли Н. Коломєць (повноваження освітнього омбудсмена у сфері захисту прав дитини), Ю. Рижук та І. Полякова (освітній омбудсмен у системі захисту прав здобувачів освіти) та ін. В Україні цей інститут став реалією освітнього життя не так давно та здійснює перші кроки на шляху свого становлення. У зв'язку з цим, дана проблема потребує більш глибокої розробки, чим і зумовлена тема й мета нашої статті.

Мета статті – визначити поняття «правовий статус освітнього омбудсмена» і, відштовхуючись від цього, й на підставі чинного законодавства встановити місце і роль освітнього омбудсмена у структурі суспільства й держави в Україні, окреслити мету, завдання та принципи діяльності, організаційну структуру та функціональне призначення цієї посадової особи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовий статус освітнього омбудсмена можна розглядати у двох аспектах: 1) як сукупність норм права, якими визначено місце і роль цього інституту у державному механізмі; 2) як засіб визначення сутнісних ознак (мета, завдання, принципи діяльності, порядок призначення та звільнення з посади, організаційна структура, функції та повноваження, порядок взаємодії з органами державної влади, інститутами громадянського суспільства, міжнародними організаціями, які діють у сфері захисту прав людини загалом і права на освіту зокрема, відповідальність за порушення законодавства й невиконання посадових обов'язків) даного інституту шляхом їх закріплення у нормативно-правових актах. Оскільки обмежений обсяг статті не дозволяє висвітлити правовий статус освітнього омбудсмена у повному обсязі, визначимо основи такого статусу як найбільш суттєві його властивості.

Нормативно-правове підґрунтя функціонування освітнього омбудсмена закладено в Конституції України, згідно зі ст. 53 якої, «Кожен має право на освіту» [1]. Дане конституційне положення знайшло свій розвиток у Законі України «Про освіту» (далі – Закон), в якому основи правового статусу освітнього омбудсмена визначено у ст. 73 «Інститут освітнього омбудсмена» [2]. Відповідні законодавчі приписи деталізовано у Постанові Кабінету Міністрів України (далі – Кабмін) «Про деякі питання освітнього омбудсмена» (далі – Постанова) [4], якою затверджено «Положення про освітнього омбудсмена» [3] (далі – Положення) і «Порядок та умови звернення до освітнього омбудсмена» [5] (далі – Порядок).

Спроби визначити місце і роль освітнього омбудсмена у державному механізмі призвели до наступних висновків. Виходячи із змісту ч. 1 ст. 73 Закону, освітній омбудсмен «діє в системі освіти», у зв'язку з чим, його необхідно розглядати як складник і чинник системи освіти. Водночас, він принципово відрізняється від інших її складників як за своєю організацією, так і за функціональним призначенням. Специфічним він є і в порівнянні з іншими омбудсменами. Особливості правового статусу освітнього

омбудсмена визначаються тим, що це – посадова особа, на яку Кабмін покладає виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти (ч. 2 ст. 73 Закону). На цю посаду особа призначається Кабміном строком на п'ять років без права повторного призначення (ч. 3 ст. 73 Закону). Отже, освітній омбудсмен діє від виконавчої влади у площині її реалізації, у той час, як, до прикладу, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – від законодавчої, Уповноважений Президента України з прав дитини – від глави держави. Загалом, це засвідчує, що держава в особі її органів, які належать до різних гілок державної влади, значну увагу приділяє захисту прав людини.

Законодавство передбачає спеціальні вимоги до кандидатури на посаду освітнього омбудсмена, а саме: наявність громадянства України, проживання в Україні останні п'ять років, наявність вищої освіти, наявність досвіду роботи у сфері освіти або науки не менше п'яти років, вільне володіння державною мовою, крім того, освітнім омбудсменом не може бути особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду (п.п. 3-4 Положення). Це дозволяє припускати, що держава високо оцінює роль і значення даної посадової особи, а дотримання перелічених вимог має забезпечити високий рівень виконання покладених на неї завдань.

Організаційне, консультативне, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності освітнього омбудсмена покладається на службу освітнього омбудсмена (далі – Служба), гранична чисельність працівників якої – 15 одиниць. Крім того, він може мати радників і консультантів на громадських засадах (ч. 5 ст. 73, п.п. 2, 11, 13 Положення).

Законодавство не дає чіткого розуміння, яким є місце освітнього омбудсмена та його Служби у системі виконавчої влади. Так, призначається особа на цю посаду Кабміном. З правом дорадчого голосу освітній омбудсмен бере участь у засіданнях Кабміну під час розгляду питань, що належать до його компетенції (п. 10 Положення). При цьому, Положення про Службу освітнього омбудсмена, її структуру, кошторис, штатний розпис на відповідний рік та зміни до них затверджує МОН (п. 23 Положення). Такий підхід викликає наступні запитання: організаційно освітній омбудсмен та його Служба є підрозділом у структурі Кабміну чи МОН, або освітній омбудсмен – у структурі Кабміну, а його Служба – у структурі МОН, а, можливо, освітній омбудсмен – окрема одиниця у системі виконавчої влади? До того ж, у законодавстві про освітнього омбудсмена ми не знайшли вказівки на те, що ця посадова особа є самостійною і незалежною у своїй діяльності, у той час, як усталеним у світовій практиці є підхід, згідно з яким, будь-який омбудсмен є незалежним під час здійснення своїх повноважень. Крім того, законодавство не передбачає посаду заступника освітнього омбудсмена, уведення якої доцільно, хоча б у контексті пошуку відповіді на питання про те, хто буде виконувати відповідні обов'язки у період тимчасової відсутності освітнього омбудсмена. Можливим є їх покладання на керівника служби освітнього омбудсмена, однак, законодавство не містить такої вказівки.

Аналіз законодавства і наукової літератури з проблематики дослідження дозволив встановити принципи діяльності освітнього омбудсмена. Виходячи з того, що цей інститут запроваджений з метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту, основоположним наразі є принцип гуманізму, який визнає людину з її правами і свободами як найвищу цінність. Враховуючи положення ч. 1 ст. 73 Закону, згідно з яким, освітній омбудсмен у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, принципом його діяльності є конституційність і законність. Законодавче закріплення строку повноважень та процедури призначення освітнього омбудсмена на посаду вказує на те, що його діяльність ґрунтується також на принципі неперервності, постійності функціонування цього інституту. Вище вже зазначалося, що освітній омбудсмен – субсидіарний засіб, тобто такий, який не заперечує і не підмінює, а лише доповнює діяльність інших органів, посадових осіб, громадських організацій щодо захисту права на освіту.

Відповідно до п. 6 Положення, освітній омбудсмен не може брати участі в будь-якій політичній діяльності, отже, позиціонується як політично нейтральна посадова особа. Для забезпечення неупередженості, об'єктивності у процесі розгляду скарг про порушення прав у сфері освіти, ця посадова особа не має права суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, із статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради АРК, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-яку іншу оплачувану посаду, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу заробітну плату (за винятком провадження викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку (п. 5 Положення).

З питань, що належать до його компетенції, освітній омбудсмен взаємодіє з МОН, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти всіх рівнів незалежно від форми власності і підпорядкування, органами управління освітою, правоохоронними органами. Забезпечувати цю взаємодію, згідно з пп. 5 п. 15 Положення, має Служба освітнього омбудсмена. У процесі виконання завдань, покладених на освітнього омбудсмена, він також взаємодіє з неурядовими громадськими організаціями (пп. 6 п. 8 Положення), крім того, до розгляду скарг, з якими до нього звертаються заявники, можуть залучатися представники громадськості (п. 17 Порядку). Це дозволяє характеризувати даний інститут як державно-громадський за своїм характером (характером своєї

діяльності). Взаємодія з різними суб'єктами державного механізму й громадянського суспільства разом з оприлюдненням доповідей про результати своєї діяльності та розробкою рекомендацій позначає його як відкритий інститут, отже, відкритість / транспарентність – принцип діяльності освітнього омбудсмена.

Законодавством передбачена співпраця освітнього омбудсмена з «підконтрольними» йому суб'єктами. Ця посадова особа має право отримувати від закладів освіти та органів управління освітою інформацію (у т. ч. з обмеженим доступом), необхідну для виконання своїх функцій, а за результатами проведених перевірок надавати рекомендації закладам освіти, органам управління освітою. Служба освітнього омбудсмена під час розгляду питань, що належать до її компетенції, може залучати представників закладів освіти всіх рівнів незалежно від форми власності та підпорядкування за погодженням з їх керівниками (ч. 4 ст. 73 Закону; пп. 2 п. 16 Положення). Викладене дає підстави стверджувати, що освітній омбудсмен – неантагоністичний до «підконтрольних» суб'єктів. Наразі ми послуговувалися напрацюваннями Ю. Спичак, котра у своєму дисертаційному дослідженні [6] визначила «неантагоністичне ставлення до підконтрольних органів публічної влади» як принцип діяльності омбудсмена.

Діяльність освітнього омбудсмена ґрунтується на принципі, згідно з яким, забезпечується конфіденційність розслідувань, які він та його Служба проводять у межах виконання покладених на них завдань. Реалізується цей принцип й у тому контексті, що представникам громадськості, які залучаються до перевірки скарг, надаються матеріали із знеособленими персональними даними заявників, крім того, нікому не дозволяється розголошувати відомості стосовно заявника та його скарги (п.п. 17, 26 Порядку).

Для визначення функціоналу освітнього омбудсмена важливо з'ясувати сутність даного інституту. Вже зазначалося, що він покликаний забезпечувати належні умови для реалізації конституційного права особи на освіту і Кабмін покладає на нього виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти (ч.ч. 1, 2 ст. 73 Закону). Виходячи із змісту п.п. 23, 24 Порядку, освітній омбудсмен вживає необхідні заходи для поновлення та захисту порушених прав людини на освіту. Викладені нормативні положення щодо повноважень освітнього омбудсмена дозволяють визначити його як правозахисний інститут, що, загалом, відповідає усталеній у зарубіжному досвіді (теорії та практиці) позиції. При цьому, як вже було акцентовано, у цілісному правозахисному механізмі, наявність і дієвість якого є суттєвим показником рівня розвитку демократичної, правової держави та громадянського суспільства, омбудсмен, загалом, та освітній омбудсмен, зокрема, є субсидіарним елементом.

Відтак, основною для освітнього омбудсмена є правозахисна функція, яка інтегрує діяльність із безпосередньо захисту та відновлення порушеного права. Для її виконання держава наділяє цю посадову особу та його Службу необхідними повноваженнями. Сферою їх реалізації є система освіти, в якій вони діють з метою забезпечення належних умов для реалізації права на освіту. Останнє, виходячи з положень ч. 1 ст. 3 Закону, охоплює: право на якісну освіту; право на доступну освіту; право здобувати освіту впродовж усього життя; право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених законодавством України [2]. Отже, освітній омбудсмен уповноважений вживати заходи щодо захисту права особи на якісну та доступну освіту, права здобувати освіту впродовж усього життя та права на безоплатну освіту.

У межах виконання правозахисної функції як основного напрямку діяльності освітній омбудсмен має певні повноваження, під якими розуміємо як безпосередні засоби впливу на «підконтрольних» йому суб'єктів, так і опосередковані можливості сприяти покращенню стану прав у сфері освіти. Згідно з ч. 4 ст. 73 Закону та п. 9 Положення, основна форма роботи освітнього омбудсмена – реагування на скарги, їх розгляд та перевірка фактів, викладених у них. У цьому контексті виникає питання, чи має право освітній омбудсмен здійснювати перевірки за власною ініціативою, наприклад, у зв'язку з отриманням інформації про порушення права на освіту із засобів масової інформації, соціальних мереж, а не тільки реагувати на звернення до нього. Нормативне закріплення такого повноваження суттєво розширило б його потенціал щодо забезпечення належних умов для реалізації права на освіту.

Особливою є місія освітнього омбудсмена щодо викорінення такого ганебного явища у закладах освіти, як булінг (цькування). До відповідних повноважень віднесено: здійснення перевірок заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти, повноту і своєчасність заходів реагування на такі випадки з боку педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, керівництва та засновника закладу освіти; проведення аналізу заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування) (абз. 3-4 ч. 4 ст. 73 Закону). Як бачимо, повноваження освітнього омбудсмена полягають не лише у розгляді й перевірці відповідних заяв, але й у вивченні стану роботи щодо соціально-психологічної реабілітації осіб, причетних до згаданого явища. Важливим є повноваження освітнього омбудсмена представляти інтереси особи у суді (абз. 9 ч. 4 ст. 73 Закону).

До опосередкованих засобів впливу на стан дотримання прав у сфері освіти можна віднести те, що за результатами проведених перевірок освітній омбудсмен має право повідомляти правоохоронні органи про виявлені факти порушення законодавства, а також звертатися до органів державної влади, правоохоронних органів щодо виявлених фактів порушення права людини на освіту та законодавства у сфері освіти (абз. 5-7 ч. 4 ст. 73 Закону).

Оскільки до основних завдань Служби, згідно з пп. 1, 3 п. 15 Положення, віднесено й узагальнення

практики застосування законодавства у сфері освіти, розроблення пропозицій щодо вдосконалення актів законодавства в цій сфері, та проведення аналізу та узагальнення інформації, що міститься у скаргах, поданих освітньому омбудсмену, його функцією є інформаційно-аналітична. Дана посадова особа уповноважена надавати консультації здобувачам освіти, їхнім батькам, законним представникам, та особам, які навчають (абз. 8 ч. 4 ст. 73 Закону), заявнику (п. 20 Порядку), отже, виконує консультативну, до певної міри правопросвітницьку / правороз'яснювальну функцію.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено наступне. «Правовий статус освітнього омбудсмена» – це: 1) сукупність норм права, якими окреслено місце і роль цього інституту у державному механізмі; 2) засіб визначення сутнісних ознак даного інституту шляхом їх закріплення у нормативно-правових актах. Аналіз законодавства про освітнього омбудсмена дав підстави стверджувати, що освітній омбудсмен є складником і чинником системи освіти, при цьому, принципово відрізняється від інших її складників за своєю організацією та функціональним призначенням. Специфічним він є і в порівнянні з іншими омбудсменами, оскільки діє від виконавчої влади у площині її реалізації. Разом з тим, законодавство не дає чіткого розуміння щодо місця освітнього омбудсмена та його Служби у системі виконавчої влади. Виявлено принципи діяльності освітнього омбудсмена: гуманізм; конституційність і законність; неперервність функціонування; субсидіарний характер; політична нейтральність; об'єктивність у розгляді скарг про порушення прав у сфері освіти; державно-громадський характер діяльності; відкритість / транспарентність; неантагоністичне ставлення до «підконтрольних» суб'єктів; конфіденційність розслідувань. З'ясовано, що основною для освітнього омбудсмена є правозахисна функція, на виконання якої він наділений певними повноваженнями – як безпосередніми засобами впливу на «підконтрольних» йому суб'єктів, так і опосередкованими можливостями сприяти покращенню стану прав у сфері освіти. Встановлено, що освітній омбудсмен здійснює також інформаційно-аналітичну, консультативну, правопросвітницьку діяльність. Перспективним у напрямку дослідження є детальне вивчення повноважень освітнього омбудсмена, ефективність і дієвість цього правозахисного інституту в українських реаліях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України : станом на 21 лютого 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення: 25.08.2019).
2. Про освіту : Закон України в ред. від 09 серпня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.08.2019).
3. Положення про освітнього омбудсмена : затв. постановою Кабінету міністрів України від 06 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п> (дата звернення: 25.08.2019).
4. Про деякі питання освітнього омбудсмена : постанова Кабінету міністрів України від 06 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п> (дата звернення: 25.08.2019).
5. Порядок та умови звернення до освітнього омбудсмена : затв. постановою Кабінету міністрів України від 06 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п> (дата звернення: 25.08.2019).
6. Спичак Ю. Г. Институт омбудсмана в государствах Восточной Европы : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2006. 22 с.

REFERENCES:

1. Konstytuciya Ukrayiny` [*Constitution of Ukraine*]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR> [in Ukrainian].
2. Pro osvitu : Zakon Ukrayiny` [*About Education*] : *The Law of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
3. Polozhennya pro osvith`ogo ombudsmena` [*Educational Ombudsman Regulations*] : zatv. postanovoyu Kabinetu ministriv Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-p> [in Ukrainian].
4. Pro deyaki py`tannya osvith`ogo ombudsmena [*Some questions about the educational ombudsman*] : postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny`. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-p> [in Ukrainian].
5. Poryadok ta umovy` zvernennya do osvith`ogo ombudsmena [*The procedure and conditions of contacting the educational ombudsman*] : zatv. postanovoyu Kabinetu ministriv Ukrayiny`. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-p> [in Ukrainian].
6. Spichak Yu. G. (2006). Institut ombudsmena v gosudarstvah Vostochnoj Evropy [*Ombudsman Institute in Eastern Europe*] : avtoref. diss. na soiskanie nauchn. stepeni kand. yurid. nauk : 12.00.02. Moskva, 22 s. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2019